

Klavdija Gorjup

Moja izkušnja učenja socialnega dela

Kot deklica nisem nikoli razmišljala, da bom, ko bom velika, socialna delavka. Ves čas pa sem vedela, da bom opravljala poklic, v katerem bom v intenzivnem stiku z drugimi in jim bom lahko podpirala. Ko sem se v srednji šoli odločala za izbiro študija, so me najbolj zanimala področja, kot so psihologija, pravo, sociologija in pedagogika. Študijski program socialnega dela je obsegal vsa ta področja, poleg tega pa je vključeval tudi obvezno prakso, in prav to me je dokončno prepričalo. Praksa me je prepričala predvsem zato, ker socialnega dela v praksi nisem poznala, saj je bil moj edini stik s socialno delavko s tisto na šoli. Zato sem pred vpisom na študij od prakse pričakovala, da mi bo pokazala, kakšno je »resnično« socialno delo. Menim namreč, da se pravo učenje začne, ko se lotiš dela na področju, ki si ga izbral.

Študijski program je bil zasnovan tako, da je najprej ponudil tiste teoretične predmete, ki so bili pomembni za dobro opravljanje prakse v prvem letniku in tudi pozneje.

Študijska praksa: raziskovanje različnih področij socialnega dela

Praksi sem pripisovala velik pomen. Že na začetku študija sem se namreč odločila, da bom opravljala prakso na področjih, ki so mi tuja in oddaljena, in si s tem omogočila priložnost za spoprijemanje s svojimi strahovi. V zadnjih dveh letih pa sem se osredotočila predvsem na področje, ki mi je bilo blizu. V času študija je praksa potekala tako, da smo prvo in drugo leto prakso opravljali kot prostovoljci in v času celotnega študijskega leta, enkrat na teden. Pozneje, v tretjem in četrtem letniku, pa je potekala strnjena oblika prakse: na učni bazi smo preživeli en mesec.

Študijska praksa v prvem in drugem letniku je bila usmerjana predvsem v spoznavanje življenjskega sveta uporabnika. »Raziskovati življenjski svet uporabnika pomeni soustvarjati podobo njegove življenjske situacije v družbenem in kulturnem kontekstu, da bi odkrili in aktivirali vire, ki mu bodo omogočili bolj kakovostno življenje.« (Šugman Bohinc, Rapoša Tajnšek in Škerjanc, 2007, str. 7)

Prvo leto sem prakso opravljala v domu starejših. Družila sem se z gospodom, ki je bil nastanjen na oddelku oseb z demenco. V najinih druženjih sem spoznavala njegovo življenje, delo socialnega delavca v domu starejših in se učila prvih znanj socialnega delavca. Trenutki, preživeti z njim, so bili zame zelo poučni, saj pred tem nisem imela intenzivnega stika s starimi ljudmi.

Najina srečanja so na gospoda vedno vplivala drugače. Enkrat je srečanje z mano zavrnil prepričan, da sem nekdo drug, saj me ni prepoznal. Naslednjič pa je srečanje spet potekalo kot po navadi. Med druženjem sem ugotovila, da gospodu ni všeč, da se druživa v skupnem prostoru, saj je tam več ljudi in televizija, zato sva lokacijo srečanj spremenila in se večkrat odpravila tudi na sprehod. Po sprehodu je bil vedno videti sproščen in bolj umirjen. V tem letu sem se naučila, kako izhajati iz posameznika, prilagoditi aktivnosti njegovim željam in potrebam, kako empatično pristopiti k posamezniku, spoznala sem minljivost življenja in ranljivost starih ljudi, hkrati pa tudi njihovo modrost in življenjske izkušnje. Predvsem pa sem ugotovila, da dela v domu starejših ne želim opravljati, saj sem težko sprejela minljivost življenja.

Na podlagi ugotovitve iz prvega letnika sem se odločila, da bom v drugem letniku opravila prakso na področju dela z mladimi, in to v zavodski obliki varstva. Prakso sem zato opravljala v zavodu za gluhe in naglušne. Čas sem preživljala z mladostnikom, ki je v zavodu živel in obiskoval osnovno šolo. Poleg opravljanja prakse smo lahko opravili tečaj znakovnega jezika, zame velikanska dodana vrednost. Na žalost pa znakovnega jezika pri druženju z mladostnikom nisem uporabljala, čeprav sem si to želela. Fant je namreč imel polžev vsadek in znakovnega jezika ni želel uporabljati. Tako sem se naučila, kako se pridružiti sogovorniku, spoštovati njegove želje in izhajati iz njegovih virov moči. Poleg tega, da sem se učila, sem poskušala v praksi uporabljati znanja, pridobljena v prvem letniku. Najpomembnejša ugotovitev je bila, da mi je delo z mladostniki všeč, saj so zanimivi sogovorniki, s katerimi se lažje identificiram, in me zato njihov svet zanima.

V prvem in drugem letniku sem tako pridobila znanje, kako vzpostaviti stik s sogovornikom in začeti medsebojno spoznavanje. Pri tem je zelo pomembna spretnost pogovarjanja, kjer gre za »vodenje pogovora, poslušanje (aktivno, empatično), raziskovanje, refleksija in problematiziranje, razvijanje novosti (novih interpretacij), sklepanja dogovorov, ustvarjanje rešitev in konkretnih dejanj« (Flaker, 2003, str. 24). Spoznala sem, da je treba k posamezniku pristopiti spoštljivo in v odnosu ohraniti pristnost, da se mu lahko pridružiš in da te sprejme.

Barry Cournoyer [je kot] tri temeljne kvalitete, ki jih mora po njegovem mnenju imeti socialni delavec, da lahko osvoji spretnosti, potrebne za kvalitetno opravljanje strokovnega dela [navedel] empatijo, spoštovanje in avtentičnost. [...] Empatija [...] [j]e razumevanje in sprejemanje misli, čustev izkušenj in okoliščin drugega človeškega bitja [...] [in] pomaga [socialnemu delavcu] pridobiti spoštovanje in občutljivost za ljudi, s katerimi dela. [...] [S]poštovanje pomeni odnos socialnega delavca, v katerem ni sledu o nadzoru, ampak gre za toplo, ljubeče sprejemanje druge osebe. [...] Avtentičnost pomeni dajanje samega sebe tako, da se vedemo naravno, resno, spontano, resnično in odprto. (Milošević Arnold in Poštrak, 2003, str. 124)

S pomočjo izkušenj med prakso sem se naučila tudi spretnosti samokontrole, torej

[...] biti sposoben obvladati svoje misli, občutke besede, geste in vedenja. Svoja besede in dejanja mora [socialni delavec] v še tako čustvenih situacijah znati prilagoditi vrednotam in etiki profesije, spoznanjem socialnega

dela in namenu, zaradi katerega se z drugo osebo srečuje. (Milošević Arnold in Poštrak, 2003, str. 125)

Predvsem pa mi je praksa omogočila, da sem ponotranjila postmoderne koncepte socialnega dela: sogovornika je treba gledati iz perspektive moči, kot eksperta na podlagi osebnih izkušenj, ki je aktiven pri soustvarjanju rešitev zase.

V tretjem letniku sem se odločila prakso opravljati na centru za socialno delo. Razlog je bil predvsem v tem, ker sem ves čas mislila, da mi delo na centru ne bo všeč, saj je preveč pasivno in birokratsko. Prakso sem želela izkoristiti za prevetritev svojega razmišljanja, posledica tega pa je bila, da sem popolnoma spremenila svoj pogled na centre za socialno delo. Delo sicer res omejuje birokracija, vendar je zelo dinamično in zahtevno. Spoznala sem, da je prav delo na centru, natančneje na področju varstva otrok in družine, tisto, kar želim delati kot socialna delavka. Zato sem prakso v četrtem letniku opravljala na isti učni bazi in pri istem mentorju. Šele takrat sem spoznala pravo praktično delo socialnega delavca, nekaj, kar mi v prvih dveh letih ni bilo omogočeno. V času strnjene prakse v resnici opravljaš službo in z mentorjem preživiš ves njegov delovni čas. Zelo pomembno se mi zdi, da učna baza in mentor omogočita vpogled v delo, ki ga opravlja, in spremljanje njegovega strokovnega dela. Poleg tega pa je pomembno, da se lahko učim pri samostojnem opravljanju nalog.

Skratka, med prakso sem spoznala, da socialne delavke in delavci niso teoretiki, temveč aktivni raziskovalci in soustvarjalci, ki poskušajo aktivirati svoje sogovornike in z njimi soustvarjati rešitve, ki so zanje najboljše. Poleg tega sem spremenila tudi pogled na svoje življenje in vrednote, saj sem se ob učenju in delu tudi osebnostno razvijala.

Razumevanje samega sebe [je še ena izmed dodatnih kvalitete, ki jih mora socialni delavec] zelo dobro razviti [...], če hoče uspešno pomagati drugim ljudem. [...] Pomembno je, da se strokovnjak v vsakem trenutku zaveda svojih čustev, tudi negativnih, in zna najti ustrezno podporo in pomoč, bodisi pri supervizorju, kolegu ali pri prijateljih in v družini. (Milošević Arnold in Poštrak, 2003, str. 125)

Spoznala sem svoje sposobnosti in lastnosti, ki so pomembne za opravljanje dela socialne delavke, in tudi tiste, ki jih moram še okrepiti. Pri tem so mi pomagali dnevnik opravljenе prakse, ki smo jih morali zapisovati. Učila sem se refleksije, uporabljati jezik socialnega dela in ga zapisovati. Naučila sem se »osnovne spretnosti stvarnega opisovanja ljudi, situacij in dogodkov (brez vrednostnih sodb, z refleksijo lastne pristranskosti), [zapisovanja] zapisnikov, zaznamkov, poročil, [...]« (Flaker, 2003, str. 93)

Pripravnštvo: izpopolnjevanje v praksi socialnega dela

Po opravljeni praksi v tretjem in četrtem letniku sem dobro vedela, kje želim opravljati pripravništvo – na centru za socialno delo. Ko sem iskala možnost opravljanja pripravništva, ga je organizirala Socialna zbornica Slovenije v okviru evropskega projekta. Zelo vesela sem bila, ko sem najprej dobila pozitiven odgovor na mojo prošnjo za pripravništvo in pozneje tudi odobritev Socialne

zbornice Slovenije. Menim, da je bila takrat organizacija pripravništva za nas pripravnike dobro izvedena.

Pripravništvo sem opravljala na manjšem centru, kjer je kolektiv zelo povezan in je delo strokovno zelo prepleteno. Bilo je popolnoma drugače kot v času prakse, saj sem prakso opravljala na večjem centru. Razlika med delom na večjem in manjšem centru je očitna, saj je manj »specializacije«, pa tudi dinamika dela je večja. To je bil zame velik izziv. Tako sem okrepila svoje »[...] organizacijske spretnosti, [predvsem] vodenje in sodelovanje v timih, načrtovanje (projektov, dela), [...] povezovanje [in] koordiniranje.« (Flaker, 2003, str. 28)

V kolektivu so me sprejeli kot sebi enako, mi zagotovili urejeno delovno okolje in mentorico, ki je enkratna učiteljica. V svoje delo me je aktivno vključila in mi tako omogočila, da sem jo spremljala pri vseh njenih aktivnostih in sodelovala v delovnem procesu. Skupaj sva opravljali pogovore, pisali različne zapise, opravljali obiske na domu, se udeleževali timskih sestankov in še veliko drugih aktivnosti, ki se izvajajo na centru za socialno delo. Nikoli v tem času se ni zgodilo, da mi sodelovanje ne bi bilo omogočeno, ker bi to sogovorniki zavrnil. Vedno so me sprejeli, kot sodelujočo v njihovem delovnem procesu, in to mi še danes veliko pomeni. Tako mi je bilo resnično zagotovljeno celostno učenje. Zahvala za to pa gre mentorici, ki me je predstavila kot kompetentno sodelavko in me pri delu podpirala.

Med pripravništvom sem spoznala vsa področja dela na centru za socialno delo, saj sem z vsemi zaposlenimi preživela najmanj 14 dni (tako je bilo določeno v programu pripravništva). Najbolj pa sem se osredotočila na področje varstva otrok in družine, ker je na tem področju delala moja mentorica. Tako sem na strokovnem izpitu izbrala izbirno področje rejništvo in posvojitve. Pomembno se mi zdi, da sem spoznala še druga področja dela, ker sem s tem dobila potrditev, da je varstvo otrok in družine področje, kjer želim nadaljevati svojo poklicno pot socialne delavke.

Zaradi vsega praktičnega znanja, ki sem ga pridobila med opravljanjem pripravništva, je bilo učenje za strokovni izpit precej lažje, saj sem ves čas lahko izhajala iz izkušenj iz prakse. Teorija je s prakso dobila zgodbe in oblike. Pomembna kompetenca, ki sem jo v času pripravništva izpopolnila, je ta, da »mora socialni delavec popolnoma razumeti vrednote in etiko socialnega dela pa tudi obveznosti, ki jih strokovnjakom nalaga zakonodaja.« (Milošević Arnold in Poštrak, 2003, str. 125)

Na podlagi svoje izkušnje študentom vedno priporočam, naj vsaj enkrat opravijo prakso na centru za socialno delo, če ne že pripravništvo, saj je center za socialno delo primarna institucija socialnega dela.

Zelo velik pomen pri učenju v praksi pa ima učitelj oziroma mentor. Oba mentorja, s katerima sem v času prakse in pripravništva sodelovala, sta socialna delavca in imata dolgoletne izkušnje z delom na področju varstva otrok in družine.

Pri delu sta me spodbujala, da sem aktivno sodelovala v delovnem procesu, me pri tem usmerjala, podajala povratne informacije in omogočila refleksijo. »Refleksija ni samo preprosta povratna informacija, je zrenje povezav, celot in delov.« (Flaker, 2003, str. 25.) V času našega sodelovanja sem z obema

vzpostavila zaupen odnos. Tudi v situacijah, ki so bile zame čustveno naporne (predvsem ko so bili vpleteni mladoletni otroci), sta mi zagotavljala oporo in spodbudo.

Vse delovne izkušnje v času študija in pripravništva naučijo, kako pri svojem delu uporabljati teorijo socialnega dela in načela stroke, kot so: dogovor o sodelovanju, instrumentalna definicija problema, soustvarjanje rešitev, osebno vodenje, perspektiva moči, etika udeležnosti, znanje za ravnanje, ravnanje s sedanostjo ipd. Najpomembnejši pa se mi zdi koncept delovnega odnosa, ki ga je razvila Gabi Čačinovič Vogrinčič (2006, str. 17–18). Tako načela potem ponotranjiš in lažje uporabljaš pri svojem delu. Oba mentorja sta me pri uporabi koncepta spodbujala in mi s svojim načinom dela pokazala, kako je to v praksi.

Zaposlitev: nadaljnji razvoj v karieri socialne delavke

Na srečo sem med študijem hitro ugotovila, »kje se vidim«. Tako sem že takrat začela oblikovati svojo poklicno pot – najprej z opravljanjem prakse na centru za socialno delo in pozneje s pripravništvom. Želja, da tudi po končanem pripravništvu ostanem v istem kolektivu, se mi je uresničila. Sama menim, da je pripravništvo enkratna priložnost za pripravnika, prav tako pa tudi za delodajalca, da spozna svojega potencialnega zaposlenega in vidi, kako se kolektiv z njim razvija.

V času zaposlitve sem opravljala delo na različnih področjih dela na centru za socialno delo in tako širila znanje tudi na drugih področjih dela (poleg varstva otrok in družine). Za ohranitev strokovnosti je treba biti ves čas biti seznanjen tudi s spremembami zakonodaje, ki pa se na področju socialnega varstva (pre)večkrat spreminja. Tako se je potrdilo, kar sem vedela že ves čas: tudi po zaposlitvi učenja ni konec.

Že po naravi sem takšna, da ves čas iščem nova znanja in izzive. Tako sem v času zaposlitve opravila izobraževanje za družinskega mediatorja in izpopolnjevalni program za izvajanje specialnopedagoške in socialnopedagoške pomoči otrokom in mladostnikom s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter čustvenimi in vedenjskimi težavami. Redno se udeležujem tudi strokovnih usposabljanj, ki so zanimiva za moje področje dela. Pri tem moram poudariti, da bi si želela, da število usposabljanj ne bi bilo omejeno, torej, da bi pristojno ministrstvo omogočalo več financ, da bi se strokovni delavci lahko udeleževali različnih usposabljanj. Prav seminarji oziroma usposabljanja dajejo občutek, da si »še vedno v igri«, obnovijo znanje, ki ga že imaš, ali pa dodajo novo znanje, ki ga z veseljem vključiš v svoje delo. Po dobrem seminarju imam vedno občutek, da sem polna energije, novih idej in zagona za delo.

Pri »nikoli končanem učenju« bi želela poudariti tudi pomen bolj izkušenih sodelavcev, saj lahko v kolegialnem odnosu prevzamejo tudi vlogo mentorja. Njihove povratne informacije in podpora so zelo pomembne za učenje. Zelo pomembna podpora pri učenju pa je tudi supervizija. Ob sodelovanju s supervizorjem oziroma supervizorko se zelo veliko naučiš, poleg tega pa se tudi razbremeniš v zahtevnih okoliščinah, ki so vedno pogostejše. Zato menim, da

bi morala biti supervizija omogočena vsem socialnim delavcem in delavkam, na vseh področjih dela.

Na koncu bi želela povedati, da sem ponosna, da sem socialna delavka. Socialno delo je po mojem mnenju znanost, ki se ves čas spreminja in prilagaja družbenim spremembam, zato je učenje te znanosti izziv. Menim, da se socialnega dela ne moreš samo (na)učiti, ampak ga moraš čutiti in vzeti za svojega. Postane namreč del tvojega življenja, saj to ni samo poklic, ampak tudi poslanstvo.

Viri

- Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Flaker, V. (2003). *Oris metod socialnega dela: uvod v katalog centrov za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, Skupnost centrov za socialno delo Slovenije.
- Milošević Arnold, V., & Postrak, M. (2003). *Uvod v socialno delo*. Ljubljana, Študentska založba.
- Šugman Bohinc, L., Rapoša Tajnšek, P., & Škerjanc, J. (2007). *Življenjski svet uporabnika: raziskovanje, ocenjevanje in načrtovanje uporabe virov za doseganje zelenih razpletov*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.